

ДАР'Я КОВБА
факультет банківського бізнесу
Тернопільський національний економічний університет
Науковий керівник:
к.е.н., Метлушко О.В.

ІНФЛЯЦІЯ: СУТНІСТЬ, ВИДИ ТА ПРИЧИНИ ВІЯВЛЕННЯ

***Анотація.** У статті розкрито зміст поняття інфляції як складного соціально-економічного явища. Визначено причини інфляції та її соціально-економічні наслідки. Проаналізовано ситуацію, що склалася в Україні за останні роки, а також виявлено найважливіші причини інфляційного зростання цін. Розглянуто шляхи досягнення оптимального рівня інфляції для України. Також у статті обґрунтовано доцільність застосування інфляційного таргетування в Україні на основі міжнародного досвіду.*

***Annotation.** In the article maintenance of concept of inflation is exposed as the difficult socio-economic phenomenon. Reasons of inflation are certain and her socio-economic consequences. A situation that was folded to Ukraine in the last few years (2011-2016) is analysed, and also major reasons of inflationary price advance are educed. The ways of achievement of optimal rate of inflation are considered for Ukraine. Also in the article expediency of application of inflationary таргетування is reasonable in Ukraine on the basis of international experience.*

***Ключові слова:** інфляція, індекс споживчих цін, інфляція попиту, інфляція витрат, антиінфляційна політика, інфляційне таргетування.*

***Keywords:** inflation, consumer price index, demand-pull inflation, cost-push inflation, anti-inflation policy, inflation targeting.*

Постановка проблеми. Як економічне явище інфляція існує вже тривалий час. Вважається, що її поява пов'язана з виникненням паперових грошей, з функціонуванням яких вона нерозривно пов'язана.

Термін інфляція (від лат. Inflation - надування) вперше почав вживатися в Північній Америці в період громадянської війни 1861 - 1865 рр. і означав процес збільшення паперово - грошового обігу. В XIX столітті цей термін вживається також в Англії і в Франції. Широкого розповсюдження в

економічній літературі поняття інфляції одержало в ХХ столітті відразу після першої світової війни.

Щодо більш наукового означення терміну «інфляція» (від лат. *inflatio* — «роздування») — це надмірне, проти потреб товарообігу, збільшення кількості паперових грошей з наступним їх швидким знеціненням. Проявляється зростанням загального рівня цін та зниженням купівельної спроможності грошей [1].

Аналіз досліджень і публікацій. Дослідженню суті, темпів, першопричин інфляції, видів її вимірювання, методів її приборкання, державної протиінфляційної політики присвятили свої праці такі вчені, як Базилевич К.С., Баластрик Л.О., Башнянин Г.І., Томашик Л.С., Середа А.Р., Савченко А.Г., Пухтасевич Г.О., Тітьонко О.М., Макаренко І.П., Бункіна М.К., Семенов А.М., Панчишин С. Недостатньо наукових досліджень розвитку інфляційних процесів в Україні в еволюційному аспекті. До них слід віднести наукові праці Ковальчука В.М., Лазаровича М.В., Сарая М.І., Лановика Б.Д. Тому автори даного дослідження зробили спробу проаналізувати інфляцію в Україні саме в такому аспекті, охарактеризувати її стан в період незалежності.

Виклад основного матеріалу. Протилежним до інфляції поняттям є дефляція, яка має місце тоді, коли загальний рівень цін падає. Дефляція траплялася вкрай рідко в кінці ХХ ст. Підтримувана дефляція, коли ціни постійно падають протягом декількох років, як правило, асоціюється з періодами глибокої депресії.

Тепер можна розглянути види інфляції, які поділяються на :

I. За формами виявлення розрізняють:

- подавлену (приховану) інфляцію - коли знецінення грошей відбувається без відкритого росту цін. Ціни утримуються на фіксованому рівні за допомогою адміністративних заходів. Якщо попит перевищує товарообіг в 2 р., це означає, що рівень отоварення грошової одиниці не перевищує 50%, тобто вона знецінюється. Така інфляція є незмінною супутницею планової економіки (в

колишньому СРСР в кінці 80х товарне забезпечення кожного карбованця отриманої зарплати коливалося в межах 40-60 коп., а в 1991 р. товарна конвертованість знизилася до 28 коп.). Основною формою вияву такої інфляції є загострення дефіциту, коли купівельна спроможність грошей падає у зв'язку з неможливістю придбати потрібні товари. Іншою формою подавленої інфляції є приховане підвищення цін, що виявляється в погіршенні якості товару при незмінній ціні, «вимиванні» товарів дешевого асортименту, продажі старих товарів під новою маркировкой і відповідно за більш високими цінами. Прихована інфляція також проявляється в наявності незадовільненого попиту, представленого вимушеними заощадженнями, що утворилися через те, що покупці не можуть знайти необхідні товари. Офіційно регульовані ціни прориваються на «чорному» ринку. Динаміка цих цін і є відносним вираженням прихованої інфляції. Тому приховану інфляцію часто називають адміністративною, народжену адміністративними цінами.

- відкрити -інфляцію, що виявляється безпосередньо в рості цін.

II. За темпами інфляції розрізняють:

- повзучу- темпи якої не перевищують 10% на рік;

- галоупуючу- темпи росту цін досягають 10-100% на рік;

- гіперінфляцію- річні темпи приросту цін перевищують 100% (в рамках гіперінфляції виділяють більш вузьке поняття супергіперінфляції, при якій темпи росту цін досягають 50 та більше % на місяць). Аналіз виявляє декілька характерних рис гіперінфляції. По-перше, реальний попит на гроші, вимірюваний як відношення запасу грошей до рівня цін, падає дуже різко. По-друге, відносні ціни стають дуже нестабільними. За нормальних умов зарплата робітника майже не змінюється (менш ніж на 1% в місяць). В умовах гіперінфляції реальна заробітна плата може знижуватись в середньому на третину протягом одного місяця. Дуже відчутним є вплив гіперінфляції на розподіл багатства. Знецінення грошей руйнує заощадження населення, підриваючи економічну свободу суспільства. Ці інтенсивні коливання у відносних цінах і реальній зарплаті, збіднення населення ілюструють головну

втрату від інфляції. На щастя, гіперінфляція трапляється досить рідко. Вона має місце переважно під час війн чи в періоди, що йдуть за війнами і революціями. Гіперінфляція сучасного періоду характерна для країн, що здійснювали революційний перехід від соціалізму до ринкової економіки; в Польщі ціни зростали більш як на 1000% щороку в 1989-1990 рр. [2].

III. За факторними формами інфляції теорія грошей розрізняє багато її видів, серед яких ключове місце належить інфляції попиту й інфляції витрат:

У першому випадку інфляцію викликає надлишок грошей, доходів й попиту. Інфляція попиту спостерігається, коли сукупний попит зростає швидше за виробничий потенціал економіки, підносячи ціни, щоб зрівноважити пропозицію і попит. Покупці конкурують за обмежену пропозицію товарів, що призводить до зростання цін.

На першому відрізку сукупні витрати недостатні і обсяг валового національного продукту (сукупної пропозиції) значно відстає від свого потенційного рівня за умови повної зайнятості. У разі збільшення сукупного попиту рівень цін не зміниться, бо буде відповідно зростати й обсяг виробництва, тобто інфляція поки що буде відсутня. Це пояснюється тим, що існує велика кількість незалучених у виробництво трудових і матеріальних ресурсів, які ще можна залучити за існуючих на них цін.

Для цього стану економіки притаманне повніше використання ресурсів, а тому їх запаси поступово скорочуються і вони стають дорожчими. Починається зростання цін, тобто інфляція. Інфляцію, що виникає на другому відрізку кривої сукупної пропозиції, називають передчасною, тому що вона починається до появи повної зайнятості і повного використання виробничих потужностей у країні.

Подальше зростання сукупного попиту підштовхує сукупну пропозицію до потенційно можливого обсягу виробництва, зображеного на мал.1 третім

відрізком. На цьому відрізку реальний валовий національний продукт досягає свого максимуму, і тому подальше збільшення сукупного попиту зумовлює інфляцію, яку називають вже “чистою” на відміну від передчасної.

Слід зазначити, що покриття дефіциту державного бюджету за рахунок кредитно-грошової емісії є одним з найважливіших чинників інфляції попиту, оскільки зростання пропозиції грошей збільшує сукупний попит на товари та послуги, який, у свою чергу, підвищує рівень цін.

Інфляція витрат, або інфляція пропозиції, спостерігається в тому випадку, коли збільшуються витрати на одиницю продукції, тобто середні витрати за даного обсягу виробництва. Збільшення витрат на одиницю продукції в економіці скорочує прибутки й обсяг продукції, який може бути запропонований за існуючого рівня цін. Внаслідок цього зменшується сукупна пропозиція товарів та послуг, що, в свою чергу, підвищує рівень цін. Таким чином, витрати, а не попит збільшують ціни. Зростання собівартості, що призводить до інфляції витрат, може бути викликано різними причинами, наприклад, нестачею або подорожчанням сировини, матеріалів, палива, праці. Одним із джерел інфляції витрат є різкі порушення (“шоки”) пропозиції. Під різким порушенням (“шоком”) пропозиції розуміється подія, зовнішня по відношенню до функціонування вітчизняної економічної системи (скажімо, підвищення цін на імпорт або несприятливі погодні умови), що збільшує очікуваний фірмами середній рівень цін на фактори виробництва.

Отже, було розглянуто з теоретичної точки зору, різноманітні види інфляції, що виникають за тих чи інших обставин. Тепер настав час згадати основні причини цього виникнення. Їх, перш за все необхідно шукати в деформації грошового обігу. Так, інфляція виникає, коли центральний банк країни проводить невірну грошову політику, випускаючи в обіг незабезпечену товаром масу грошей.

Висока інфляція є здебільшого результатом процесу, який розвивається внаслідок дії адаптивних інфляційних очікувань. Тому важливим завданням дезінфляції є приборкання інфляційних очікувань. При цьому потрібно виявити орієнтири цих очікувань, тобто явища і процеси, залежно від яких економічні суб'єкти формують свою поведінку щодо цін [3].

По-перше, державна політика спрямовується на зміцнення механізмів ринкової системи. Тільки вони здатні викликати природне уповільнення зростання цін. Лише за такої умови змінюється поведінка споживачів, в ній долаються інфляційні мотиви. Доки споживачі не переконаються в тому, що коливання цін ринкових окреслень, доти в національній економіці матиметься інфляційне розширення сукупного попиту.

По-друге, уряд має непомітно дотримуватися курсу на поступове подолання інфляції та користуватися довір'ям більшості населення. Рівень довір'я до антиінфляційної політики є одним із чинників від якого залежить величина втрат пов'язаних із проведенням дезінфляції. Заслужити високий рівень довір'я можна лише тоді, коли уряд ставить перед собою цілком визначені, практично здійсненні і такі, що можна легко перевірити, антиінфляційні завдання, заздалегідь інформує про це населення і неухильно домагається розв'язання цих завдань. Наприклад, центральний банк має регулярно повідомляти про той рівень інфляції, який він збирається підтримувати і про необхідний для цього темп зростання грошової маси. Якщо державні мужі добросовісно виконують свої обіцянки, то учасники ринкового процесу поступово переконуються в тому, що керівництво країни не лише з усією рішучістю стало на шлях боротьби з інфляцією, але й здатне контролювати становище, домагатися реалізації оголошених цілей. Отже, цей ліміт є реальною силою, яка впливає на економічну поведінку, сприяє зниженню інфляційних очікувань [4].

Таким чином, з викладеного вище видно, що інфляція – це складний багатопрофільний процес, який впливає на ціноутворення та завдає серйозної шкоди економіці країни. Інфляція неодмінно призводить до кризи державних фінансів. Через неї реальна вартість доходів бюджету постійно зменшується, тому державі доводиться зменшувати свої витрати. Заходи по оздоровленню фінансової ситуації в Україні дадуть позитивні результати лише за умови початкового, обов'язкового і суттєвого оздоровлення фінансів базової ланки економіки – фінансів підприємств та організацій, ефективного стимулювання ділової активності та підприємництва, продукуючого процесу. Антиінфляційна політика змінюється і коригується залежно від ситуації в економіці.

Висновки та рекомендації. Нині одним із пріоритетних завдань стратегії й тактики економічної політики в Україні є розробка антикризової програми, яка покликана убезпечити країну від впливу інфляційних процесів. Передусім – це проблема цін на продовольчі товари, енергоресурси, вплив монополій на ціноутворення, стабілізування курсу гривні. На сьогоднішній день існує досить багатий асортимент самих різних грошово-кредитних, бюджетних, податкових стабілізаційних заходів, за допомогою яких можна впливати на інфляційні процеси.

По-перше, необхідно вжити заходів щодо співвідношення темпів підвищення рівня життя населення з реальними можливостями економіки. Необхідно провести індексацію основних видів фіксованих доходів населення (мінімальна заробітна плата, пенсії, стипендії тощо), тому що бюджетні виплати (пільги, субсидії, допомоги, заробітні плати в держсекторі) знецінюються. В результаті знижується довіра до програм і заходів, що проводяться державною владою. Також слід звернути увагу на зростання безробіття. Безробіття є одним із наслідків інфляції. У свідомості громадян України різке зростання цін та безробіття сильно взаємопов'язані. Боротьба з ними, як економічним явищем, обумовлена необхідністю соціально-економічного захисту громадян.

По-друге, нормалізація валютного курсу є абсолютно необхідною мірою для припинення усіляких нееквівалентних міжнародних торговельних операцій. До тих пір, доки іноземна валюта не буде використовуватися лише для задоволення імпорту і інших поточних платежів політика, «гра на пониження» приречена на поразку.

По-третє, слід невідкладно вжити дієвих заходів щодо поліпшення умов ведення бізнесу, тим самим одночасно сприяючи перерозподілу частини коштів громадян від споживчого ринку на бізнесові напрями та розширенню пропозиції товарів і послуг на споживчому ринку.

По-четверте, уряду необхідно нарешті ефективніше застосовувати наявні в нього ринкові інструменти для приборкання тимчасових (і не дуже) коливань цін на окремі товари та послуги (здійснення політики інтервенцій, антимонопольні важелі тощо). При цьому слід, по можливості, обмежувати застосування адміністративних важелів. По-п'яте, необхідно нарешті повернутися обличчям до фінансових ринків і вжити справді дієвих заходів щодо їх розвитку. А почати необхідно з розбудови ліквідного та прогнозованого ринку державних цінних паперів, за яким обов'язково підтягнуться й інші сегменти.

Треба повернути довіру громадян України до дій Національного банку України, до заходів грошово-кредитного регулювання, які він застосовує. Якщо інфляція контролюється Національним банком, то зазначені очікування є значними, реальна економіка насичується грошима, оскільки грошова маса зростає швидше ніж рівень цін, а це, в свою чергу, стимулює зростання економіки.

Список використаної літератури

1. Ченінога, В.Г. Основи економічної теорії [Текст] / В.Г.Ченінога. — К.: Юрінком-Інтер, 2003. — 352 с.

2. «Основні чинники та фактори інфляції в Україні», Ковальчук Т., Коваль М., «Фінанси України», 2008. с.145

3. Мельник О.М. Інфляція: теорія і практика регулювання: [монографія] / О.М.Мельник. — К.: Т-во «Знання», 1999. — 291 с.’

4. Круш П.В. Інфляція: суть, форма та її оцінка: Навч.посіб. / П.В. Круш, О.В.Клименко. — К.: Центр учбової літератури, 2010. — 288 с.

ЮЛІЯ ВАСИЛЬКОВА
факультет банківського бізнесу
Тернопільський національний економічний університет
Науковий керівник:
к. е. н., доцент Малахова О. Л.

ДЕТІНІЗАЦІЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ